

KRONIKA

NAUJOS DISERTACIJOS

VYDŪNO HUMANIZMO FILOSOFINE KONCEPCIJA

Tokia tema 1987 m. kovo 31 d. LTSR MA Filosofijos, sociologijos ir teisės institute Regioninėje specializuotoje mokslinėje taryboje buvo apginta filosofijos mokslų kandidato disertacija, kurios autoriui — šio instituto Etikos skyriaus moksliniam bendradarbiui Vaclovui Bagdonavičiui buvo suteiktas filosofijos mokslų kandidato laipsnis. Mokslinis disertacijos vadovas — filios. m. dr. doc. B. Kuzmickas, oficialieji oponentai — filosofijos mokslų daktarai prof. B. Genzelis, prof. A. Griška. Kolektyvinis recenzentas — Vilniaus valstybinio dailės instituto Markizmo-leninizmo katedra.

Disertaciją sudaro: įvadas, keturi skyriai, išvados ir literatūros sąrašas, apimantis 323 pozicijas. Pirmajame skyriuje („Socialinės ir teorinės Vydūno filosofijos ištakos“) aptariamos socialinės ir kultūrinės sąlygos, turėjusios įtakos mąstytojo humanistinės koncepcijos formavimuisi, nurodomos priežastys bei aplinkybės, dėl kurių Vydūnas kaip tik ir pasirinko indiškąją filosofinių pažiūrų į tikrovę, visuomenę ir asmenybę variantą. Antrajame skyriuje („Žmogus kaip Vydūno filosofijos problema“) plačiau aptariamos Vydūno pažiūrų teorinės ištakos, nusakoma jo konceptualinė priklausomybė nuo vedantizmo filosofinės sistemos pagrindinių postulatų bei principų. Kalbėdamas apie Vydūno humanistinės koncepcijos savitumą, disertantas nurodo, kad mąstytojo pažiūroms ypač būdingas išskirtinis dėmesys žmogui, jo prigimčiai, gyvenimo idealams ir tikslams. Viena iš asmenybės dorovinės savikūros formų esanti jos priklausomybė nuo savo tautos, visuomenės tradicijų ir t. t. Tiesa, kultūra Vydūnui esanti tik ontologiškai apibrėžta kosminės evoliucijos forma, tačiau vis dėlto be aktyvios

pilietinės ir socialinės raiškos visuomenėje asmenybės gyvenimas vargu ar galis turėti kokią nors prasmę bei paskirtį.

Trečiajame disertacijos skyriuje („Kultūrinės žmogaus santykių su pasauliu formos“) analizuojamos pagrindinės kultūros egzistavimo lytys — mokslas, menas ir dorovė. Pažymėtina, kad vydūniškoje vedantizmo interpretacijoje šios formos bei lytys glaudžiai susijusios su dorovinėmis asmenybės intencijomis. Suprantama, pažintinės pasaulio ir visos tikrovės aspiracijos Vydūno filosofijoje, kaip ir klasikinėje vedantoje, išlaiko tą patį teleologistinį kryptingumą (ontoetinių vertybių prasme). Visa tai, be abejo, pasireiškia ne tiksliai kaip Vydūno filosofijos ir pasaulėžiūros savitumas lietuvių nacionalinės kultūros fone, jos istorinėje raidoje, bet ir kaip esminis idėjinis bei pasaulėžiūrinis mąstytojo ribotumas, kuris disertacijoje aptariamas kiek plačiau.

Ketvirtajame disertacijos skyriuje („Žmogus istoriniame kultūros procese“) nagrinėjamos socialinės Vydūno filosofijos ištakos, parodant, kad mąstytojas anaipol nėra buvęs tik keistuolis svajotojas, kuris vien kalbėjęs ir rašęs, gyvu žodžiu ir pavyzdžiu kviesdamas atkakliai siekti jo propaguojamų idealų bei tikslų. Vydūnas mokėjęs gana blaiviai ir realistiškai vertinti susiklosčiusią socialinę ir politinę epochos situaciją. Tiesa, tai jam netrukdą pateikti iš esmės idealistinę jos interpretaciją, visiškai suderinamą su induizmo filosofijos pasaulėžiūriniais vaizdiniais. Tačiau būtent socialinių problemų sfera, nurodoma disertacijoje, yra toji filosofinių reminiscencijų sankirta, kurioje ypač išryškėja Vydūno humanistinės koncepcijos ribotumas bei nenuoseklumas. Kritiškas mąstytojo požiūris į realius kapi-

talistinės visuomenės reiškinius bei galimybes iš tikrųjų yra sunkiai suderinamas su tuo metafiziniu humanistiniu patosu, kurį savo filosofiniais ir grožiniais kūriniiais taip aistringai propagavo Vydūnas, kalbėdamas apie mįslinguosius žmonijos išsivadavimo iš blogio kelius, apie karmos dėsnius, kosminės tikrovės evoliucijos ir involiucijos dėsningumus.

Filosofo pasirinktasis kelias — per asmenybės tobulėjimą į visos visuomenės gerovę ir žmonijos pažangą, amžinųjų gėrio, grožio ir teisingumo idealų realizaciją — buvo tik intelektualinis, pasakytume, netgi egzotiškas (turint galvoje to meto Lietuvos kultūrinės, socialinės ir politinės aplinkybes) bėgimas nuo realių, praktinių visuomenės revoliucinio pertvarkymo problemų. Todėl, kaip teisingai nurodoma disertacijoje, Vydūno pasirinktąjį socialinių ir filosofinių problemų sprendimo variantą galima prilyginti, K. Markso žodžiais tariant, tų dorų žmonių pastangoms, kurie sugeba blaiviai svarstyti ir smerkti esamas socialines negeroves, tačiau nesugeba jų suvokti.

Diskusijose kalbėjo filos. m. dr. prof. K. Grigas, filos. m. dr. doc. A. Gaidys, filos. m. kand. doc. G. Vaitkūnas, ist. m. kand. doc. V. Žemaitis. Jie, kaip ir oficialieji oponentai, labai teigiamai vertino V. Bagdonavičiaus disertaciją.

J. Balčius

SANTUOKOS IR ŠEIMOS RYŠIO TYRIMAS

1987 m. vasario 17 d. Vilniaus V. Kap-suko universiteto Filosofijos mokslų laipsnių teikimo specializuotoje taryboje Vilniaus pedagoginio instituto Mokslinio komunizmo katedros asistentas Vytautas Dumbliauskas apgynė kandidato disertaciją „Santuokos ir šeimos tarpusavio ryšys“.

Susilpnėjęs santuokos instituto stabilumas ir nepilnos šeimos socialinio statuso pagrindimo poreikis suponuoja naujų teorinių santuokos ir šeimos ryšio tyrimų aktualumą. V. Dumbliauskas pasirinko ne faktologinį (demografinį), o loginį (sociologinį) problemos tyrimo aspektą, kurį oficialūs oponentas filosofijos mokslų daktaras S. Lap-tionokas įvertino kaip pozityvųjį disertacijos bruožą. Kita vertus, kaip pažymėjo kitas oficialusis oponentas filosofijos mokslų kandidatas V. Justickis, sociologijoje seniai pri-

brendo šeimos ir santuokos sąvokų fundamentinio tyrimo reikmė.

Disertaciją sudaro įvadas, 2 skyriai ir pabaiga. Pirmajame skyriuje autorius peržvelgia problemas analizėje tarybinėje sociologinėje literatūroje ir išskiria du galimus jos tyrimo aspektus. Tiriant santuoką kaip objektą, šeimos genezė arba tapatinama su santuokinio ryšio pradžia (A. Charčevas), arba su kūdikio gimimo momentu (E. Piotrovskis). Disertantas siūlo išskirti dvi šeimos tapimo pakopas: santuoka suponuoja — kaip galimybę — šeimą, kuri pilna tampanti tik gimus kūdikiui. Kadangi šeima gali ne tik egzistuoti be santuokos (nesantuokinė arba posantuokinė šeimos forma), bet ir tampa vis mažiau santuokiška, disertanto nuomone, santuokos šeimiskumas, kaip jos egzistavimo būdas, ne visada garantuoja šeimos santuokiškumą. Disertantas santuoką vertina kaip ypatingą šeimos elementą. Kartu jis išskiria nepilnos šeimos (mirus sutuoktiniui ir po skyrybų) ir nesantuokinės šeimos socialinio statuso klausimą ir siūlo nesantuokinę sąjungą, jeigu jos nariai laiko save sutuoktiniais, tik formaliai vardinti nesantuokine.

Antrajame disertacijos skyriuje autorius šeimos ir santuokos tarpusavio sąsajas pagrindžia istoriškai, apžvelgdamas trijų šeimos tipų (porinės, monogaminės, egalitarinės) raidą. Dabartinėje šeimoje, pabrėžiama darbe, vis reikšmingesni tampa moraliniai-psichologiniai veiksniai. Susiduria vaikų poreikis gyventi su abiem tėvais ir sutuoktinių teisė mylėti ir būti mylimiems. Visuomenė negali ignoruoti suaugusiųjų žmonių laimės poreikio, kartu ji suinteresuota patvária šeima, kaip tinkamiausia sąlyga vaikams auklėti. Disertantas siūlo vengti santuokystės ir tėvystės priešpriešos, ieškant laimės poreikio patenkinimo galimybės pirmoje santuokoje.

J. Patkauskaitė

DAR VIENAS DARBAS EPISTEMOLOGINIŲ TYRINĖJIMŲ BARE

1987 m. vasario 17 d. Vilniaus V. Kap-suko universitete Šiaulių pedagoginio instituto Klaipėdos ikimokyklinio auklėjimo fakulteto Visuomenės mokslų katedros vyr. dėstytojas Vytautas Valevičius apgynė filosofijos mokslų kandidato disertaciją „Mokslinio žinojimo empirinio pagrindimo problema (istorinis metodologinis aspektas)“. Di-